
Hamdi Gökalg Akalın'ın Şiirlerinde Gurbet

Asuman GÜRMAN ŞAHİN¹

Özet

Atatürk devri Türk şiirinde en sık işlenen temalardan birisi de gurbettir. Daha çok halk şiirinde ele alınan gurbet teması, Cumhuriyet'in ilk on beş yıllık dönemini içine alan Atatürk devri şiirinde değişik şekillerde işlenir. Türk şiirinde Faruk Nafiz ve Kemalettin Kamu gurbet temini işleyen en bilindik şairlerdir. Bu devirde hayatı ve edebî şahsiyeti hakkında pek bilgi sahibi olunmayan Hamdi Gökalg Akalın da şiirlerinin büyük bir çoğunluğunda gurbet temini işlemiştir. Bu çalışmada Akalın'ın şiirlerindeki gurbet temi üzerinde durulacaktır. Şiirler metne bağlı çözümleme yöntemiyle değerlendirilip, bölümlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Hamdi Gökalg Akalın, Şiir, Gurbet, Sıla, Özlem

The Homesickness in Hamdi Gökalg Akalın's Poetry

Abstract

One of the most common themes of the Republic after the poetry is homesickness. More folk poetry with the theme of homesickness in poetry, poetry in the transfer has taken place in different ways. Faruk Nafiz in Turkish poetry and homesickness Kemalettin Kamu procurement processes are the most familiar poet. During this period, when the owner does not know much about the life and literary figures Hamdi Gökalg Akalın has committed most of homesickness provision in the poem. This study will focus on the theme of homesickness in my Akalın poetry. Evaluated, the analysis method based on the text of the poems.

Keywords: Strategic Planning, Current State Analysis, Foundation Universities

¹ E-posta: asumangurmanr@hotmail.com.tr

Giriş

Hamdi Gökalp Akalın'ın Biyografisi

Hamdi Gökalp Akalın, Atatürk devri Türk şairlerindedir. Hayatı hakkında ayrıntılı bilgi yoktur. Şairin “1907” (TBEA, 2010: 47) doğumlu olduğu tahmin edilmektedir. *Güz Yaprakları* adlı şiir kitabındaki 1934 tarihli “Korku” adlı şiirinde, “*Ayrıldı ömrümden yirmi yedi yıl*” mısraı, 1907 tarihinde doğduğunu göstermektedir. “*öğretmen olarak çalıştığı, çeşitli gazete ve dergilerde şiir ve yazılarının*” (Velibeyoğlu, 1977: 84) yayımlandığı bilinmektedir. Akalın'ın bazı şiir ve yazıları, *Memleket, Çığır, Kaynak, Marmara ve Adana Mıntıkası Maarif Mecmuası*'nda yayımlanmıştır.

Şiirlerinde ve yazılarında “*Önce Hamdi Gökalp (Gök Alp), H. Gök Alp, daha sonra Hamdi Akalın ve Hamdi Gökalp Akalın imzalarını kullandığı*” (Uraz, 1940: 38) tespit edilmiştir.

Şairin yedi şiir kitabı bulunmaktadır: *Gurbet Akşamı*, Türk Sözü Matbaası, 1927; *Ruhum*, Doğru Öz Matbaası, Mersin 1930; *Köy Geceleri* (Hamdi Gök Alp imzasıyla çıkmıştır.), Halk Fırkası Matbaası, Gazi Antep 1931; *Güz Yaprakları*, Halk Fırkası Matbaası, Gazi Antep 1934; *Seneler Geçtikçe*, Toros Matbaası, Adana 1945; *Duyduğum Gibi*, Işık Matbaası, Adana 1951, *Bir Zamanlar*, Doğan Kardeş Matbaası, İstanbul 1967.

Çeşitli yazılarının bulunduğu diğer eserleri: *İşgalde Cebelibereket*, Halk Fırkası Matbaası, Gazi Antep 1932; *Bir Köy Muallimine Mektuplarım*, Halk Fırkası Matbaası, Gazi Antep 1932; *Gereğince* (Fıkralar), Osmaniye Matbaası, Osmaniye 1962.

Ruhum adlı şiir kitabının sonuna yayınevi, “*şairin yakında ‘Gördüklerim Duyduklarım’ adında içtimâî derlere temas eden eseri çıkacaktır.*” (Akalın, 1930) şeklinde bir not düşmüştür. Ancak şairin bu isimde bir eseri tespit edilememiştir.

Hamdi Gökalp Akalın'ın ölüm tarihi de kesin olarak bilinmemekle birlikte 1962'den sonra vefat ettiği düşünülmektedir (TBEA, 2010: 47).

Hamdi Gökalp Akalın'ın Edebî Kişiliği

Atatürk döneminde yazmaya başlayan Hamdi Gökalp Akalın'ın ilk şiirlerinde dönemin edebî atmosferinin izlerini bulmak mümkündür. Hamdi Gökalp, Faruk Nafiz Çamlıbel, Kemalettin Kamu, Ömer Bedrettin Uşaklı, Behçet Kemal Çağlar, Orhan Seyfî Orhon, Enis Behiç Koryürek, Halit Fahri Ozansoy, Yusuf Ziya Ortaç nesline mensup bir şairdir. Şair, *Güz Yaprakları* adlı şiir kitabının girişinde kitabını Orhan Seyfî Orhon'a ithaf ettiğini

belirtmek sanat anlayışı bakımından Orhan Seyfi'den etkilendiğini, özellikle onun 1922 yılında çıkardığı *Gönülden Sesler* adlı şiirinin etkisinde kaldığını açıkça belirtmektedir:

“*Üstat Orhan Beyefendiye,*

Bütün şiirlerimi bir kitapta toplayarak ve onlara ‘Güz Yaprakları’ adını vererek neşredeceğim.

Yıllardan beri edebiyatta en büyük zevki şiirlerinizle tattım. Onlar beni, bugüne kadar, hem için için ağlattı, hem avuttu. Susmayacak, silinmeyecek ve ölmeyecek olan ‘Gönülden Sesler’iniz, bundan sonra da beni hem ağlatacak, hem avutacak.

İnce sanatkârlığına karşı duyduğum bu sarsılmaz hayranlığımın bir ifadesi olmak üzere ‘Güz Yaprakları’ nı varlığımızdaki yüce ve ünlü namınıza ithaf etmeliğime müsaadenizi rica ederim” (Gökalp, 1934: 1).

Akalın’ın şiirleri değerlendirildiğinde ele aldığı ferdi ve toplumsal konularla halk şiiri şekillerini, motiflerini, hece veznini, sade, rahat, kolay anlaşılır bir dili titizlikle kullanması dönemin genel eğilimine uygun şiirler yazdığını özellikle de Beş Hececilerin etkisinde kaldığını göstermektedir. Ayrıca şairin *Gurbet Akşamı* kitabındaki “Mersiye” adlı şiirinin Udî Eyyubi Kemaleddin Bey tarafından bestelenmesi, şiirlerindeki ahengi, müzikaliteyi göstermesi bakımından da önemlidir.

Hamdi Gökalp’in toplumsal temalı şiirleri, ferdi temalıları oranla sayıca daha azdır. Dönem edebiyatındaki Türk milletinin, ordusunun kahramanlıklarını övme ve bunu tarihî mirasla birleştirme ile toplumda görülen fakirlik ve sefalet gibi hayat şartlarını gözler önüne serme Hamdi Gökalp’in şiirlerinde de görülmektedir.

Ferdi temalar ise aşk, yalnızlık, gam, ayrılık, bunalım ve gurbettir. Bu temalar, devrin her şairinin değişik açılardan yaklaştığı ortak temalardandır. (Ercilasun, 2014: 87) Şairin şiirlerinde en dikkat çeken ferdi temalardan biri de gurbettir.

Hamdi Gökalp Akalın’ın Şiirlerinde Gurbet Temi

Cumhuriyet devri şairlerinden biri olan Hamdi Gökalp Akalın, ilk dört şiir kitabını Atatürk devri Türk edebiyatı olarak adlandırılan on beş yıllık dönemde yayınlamıştır. Bu dönemde Millî Mücadele’yi ve Atatürk’ü destanî ruhla anlatan yazıların yanı sıra Anadolu’yu, batıl inançlarla savaşı, Avrupa hayranlığının ve taklitçiliğinin eleştirisini, halk, millet, memleket ve çağdaş medeniyet gibi konuları işleyen eserler kaleme alınmıştır. Bu nedenle ilgili döneme Atatürk devri Türk edebiyatı denilir (Kaplan,1992: XXV). Yukarıda

bahsedilen temaların yanında hayatın içinden bir konu olan ve daha çok Halk edebiyatından beslenen “gurbet” de devrin şiirlerinde öne çıkan en önemli temalardan biri olmuştur.

İnci Enginün, bu devirde gurbet temasının yoğun olarak kullanılmasının sebebini şu şekilde izah etmektedir:

“Özellikle halk şiiri geleneğinde yoğun olan gurbet duygusu, Cumhuriyet sonrası şairlerinde değişik şekiller gösterir. Çevresinden uzakta kalmanın ıstırabını yaşayan şair, yeni çevreyi tanımaya, tasvire veya ona uymaya çalışır. Daha karmaşık planda ise modern insan gurbette olmanın dışında, derin bir iç yalnızlığı yaşar ve büyütür, hattâ bunu estetik bir mesele olarak şiirinin temeli yapar. Faruk Nafiz ve Kemalettin Kamu’da bol bol görülen gurbet temi sonraki şairlerde yerini yalnızlığa bırakır.” (Enginün, 2008: 46).

İnci Enginün’ün dediği gibi gurbet temi o yıllarda en çok Faruk Nafiz Çamlıbel ve Kemalettin Kamu’da görülmektedir. Bu şairlerin yanı sıra devrin pek bilinmeyen şairi Hamdi Gökalp’in şiirlerinde de gurbet temi yoğun olarak işlenmiştir.

Bu devirde tema olarak işlenen ‘gurbet’, Arapça kökenli (gurba Arapça Mastar) (Tietze, 2003: 195) bir kelime olup “*Doğup yaşanılmış olan yerden uzak yer*” (TDK, 1988: 897) anlamına gelmektedir. Aynı zamanda da “*Memleketinden uzak olma, vatanından ayrı yaşama halinin verdiği duygu, gariplik, yabancılık*” (Ayverdi, 2011: 440) hâlidir. Gurbet en temel anlamda mekânsal bir kavramdır. Mekân değişikliğinin insanlar üzerinde (gurbete giden ve sılada kalanlar) oluşturduğu duygular (umut, heyecan, özlem, acı, hasret, yabancılık, yalnızlık, daüssıla, aşk, gibi) ise mekânsal değişikliğin bir sonucudur.

Hamdi Gökalp Akalın’ın şiirlerinde ‘gurbet’ kavramı içerisinde yer alan ‘gurbet acısı’, ‘sıla hasreti’ ve ‘aşk’ gibi duyguların öne çıktığı görülmektedir.

Gurbet Acısı

Hamdi Gökalp’in birbirinden farklı konuları içeren ilk şiir kitabına *Gurbet Akşamı* adını vermesi dikkat çekici bir durumdur. Kitaptaki ilk şiir de aynı adı taşımaktadır. “Gurbet Akşamı” adlı bu şiirinde gurbet acısından bahsetmektedir. “Deniz ve Akşam”, “Sularda Akşam”, “Güneş Batarken”, “Düştü”, “Yazıda Ateş”, “Ey Deniz”, “Gurbet Çocuğu” ve “Anne!” adlı şiirlerinde de gurbette akşamın ona hissettirdiği iç sıkıntıları, keder, hasret duyguları vurgulanmıştır.

Gurbetin neden olduğu olumsuz duyguların başında hüznün, keder, gam, elem, acı, endişe, yalnızlık, kimsesizlik ve yabancılık gibi duygular

gelmektedir. Şairin gurbetteyken, ruhuna eziyet eden bu duygulardan söz etmek için tercih ettiği vakit akşamüstü ve akşamdır. Akşam, onun gurbet acısını anlatmasında önemli bir imgedir. Sürekli olarak, akşam ve gurbette hissettiği acılarla arasında bir bağ kurar.

Akşam vakti, sosyal hayatın boyut değiştirdiği, insanların işinden, okulundan, eğlencesinden evine döndüğü, sokaktan elin ayağın çekildiği bir vakittir. Çevresindeki bu ıssızlık özneyi, yalnızlığın ve duyduğu gurbet hissini artmasına neden olur.

“Gurbette Akşam” başlıklı şiirde, akşam vaktinde, gurbetin kederlendiren yalnızlığı dile getirilmektedir. Şiirin soyut kavramlarına bakıldığında öznenin okuyucuya ruhundaki kederi, acıyı ve yalnızlığı göstermeye çalıştığı görülmektedir. “*Elem, gam, garip, hasret, dert, keder, hicran, ıstırap, işkence*” kavramları zihnindeki olumsuz duyguların dile dökülmüş hâlleridir:

Gönlüme bir gurbet hissi yoldaştı,
Elemken gündüzü, gamken akşamı.
İçimde bir garip hasretle taşı,
Sahilde beldenin bu şen akşamı!

Aldı bir gam seli, düştüm derde ben,
Ruhumla garibim yad ellerde ben,
Aradım daima bir kederde ben
Bin hicran duygusu veren akşamı!

(...)

Ne ağır bir yükür böyle bir gence!
Hicranla ıztırap, gamla işkence! (Gökalp, 1927: 6-7)

“Deniz ve Akşam” başlıklı şiirinde ruhuna eziyet eden gurbet acısından bahsederken yine akşam vaktini tercih eder. Güneşin ufka veda ederken kızılığın yansımalarıyla tabiatın alev alarak yandığı bu vakitte, manzaranın ruhuna yansımalarından söz etmektedir. Etrafa hâkim olan kızılıkların öznenin hüzünlenmesine neden olduğu görülmektedir:

Alevi ufka vuran bir ateşle yandı dağ,
Aldı pembemsi bir renk, rüyaya daldı deniz.
Sahilde vermez oldu kuma dalgalar sada;
Gözlerimin önünde sanki açıldı deniz!
(...)

Bu vakitte “*bin bir renk uçuşan sahil*”de bir an ruhundan sıyrılmak istese de başaramaz; çünkü onun zihni ve yüreği gurbet acısı ile doludur. Bu anlar gurbetteki bekleyeni olmayan öznenin kederine keder katmaktan başka pek bir işe yaramamaktadır:

Her akşam yad ellerde silerken göz yaşımı,
Başvururum, bin bir renk uçuşan sahillere.
Maceralar içinde ararken yoldaşımı:
Gönlümün içinde ben rastlarım bir kedere!

Ziyası ufka vuran bir alevle yandı dağ,
Aldı pembemsi bir renk, hülyaya daldı deniz
Artık ne yelkenli var, ne vapur, ne de sada,
Karanlıkta benimle baş başa kaldı deniz! (Gökalp, 1927: 14-15)

Öznenin gurbet acısını anlattığı “Sularda Akşam”, “Güneş Batarken”, “Düştü” ve “Yazıda Ateş” başlıklı diğer şiirlerinde de tercih ettiği zaman akşamüstüdür. Ruhunu saran hüznü, yalnızlığı, kederi ifade etmek için tabiatı sarmalayan kızıl rengi tercih etmektedir. “Sularda Akşam” şiirinde ufuktan dökülen kızılıkların tabiatı yakarken, onun ruhunda yer eden acının ortaya çıkmasına neden olduğunu dile getirmektedir:

Ufuktan dökülen bir kızılıkla su yandı,
Bu gül renkli alevler sularda dalgalandı.
Bir sarhoş rüzgâr esip coşturdu sahilleri,
Kızıl oklar kalbinden, bak, vurdu sahilleri...

Ufuktan dökülen bir kızılıkla su yandı,
Benim âşık ruhumda yine bir yas uyandı! (Gökalp, 1927: 34)

“Güneş Batarken” başlıklı şiirinde yine günün vedası anındaki, kanayan ufkun kızıl renkleri vardır. Günün akşama dönüşündeki bu vaktin öznenin üzerindeki etkisi dile getirilmektedir. “Gurbet Akşamı” şiirinde de ifade edildiği gibi “*gurbet diyarı*”nda, bu vakit özneye hüznü, kederi ve yalnızlığı çağrıştırmaktadır:

(...)
Tabiat ediyor gündüze veda,
Gecenin o kara haberi gelir.

Esiyor akşamın ince rüzgârı,
Kanattı bir kızıl renk ufuktaki..

Akşamı içerken gurbet diyarı
Bana yalnızlığın kederi gelir. (Gökalp, 1931: 4)

“Düştü” başlıklı şiirinde de aynı vakit, aynı renkler, aynı olumsuz soyut kavramlar vardır. Özne, güneşin vedasındaki hüznünde kendi kederini bulmaktadır:

(...)
Alevler içinde ufku aşarak
Güneş gözden irak bir yere düştü.
Gökyüzü gitgide siyahlaşarak
Her taraf bir sonsuz kedere düştü.

(...)
Allah'ım, sen bana bir teselli ver:
Gönül yine gurbet ellere düştü. . . (Gökalp, 1934: 40)

Hamdi Gökalp'in şiirlerinden gurbete neden çıktığını, niçin gurbet duygusunu bu denli ızdıraplı yaşadığını çıkarmak mümkün değildir. Gurbeti yaşamak zorunda kaldığı için mutsuz olduğunu dile getirir. Gurbetin sürekli hayatında olmasından şikâyetçi olan özne, “Ey Deniz!” adlı şiirinde onu perişan eden gurbetten bıkkınlığını, tahammülsüzlüğünü dile getirmektedir:

Ey coşan engin deniz!
Artık yeter, din, deniz!
Perişan ettin, deniz
Gurbet dolu gönlüm!

Rüzgârlardan nefesin,
Hicran saçıyor sesin,
Sende mi kederlisin?
Yıktın tahammülümü! (Gökalp, 1930: 6)

Ömrünü gurbet ellerde geçiren Hamdi Gökalp “Gurbet Çocuğu” (Gökalp, 1936: 151) başlıklı şiirinde “*çocuk*” imajıyla yıllardan beri kendi gönlünde devam eden gurbetin sızısını anlatmaktadır. Gurbetin üzüntü dolu ve keder veren yönünü gönül bilir. Uzun yıllar gurbette kalışını “*gurbet ellerinin öz çocuğu*” olarak tanımlamış ve dikkati gurbetçi çocuğun keder dolu gönlüne

çekmek ister. Bu temiz duygulardan örülü çocuğun gönlüyle asıl anlatmak istediği, bütün dünyasını kaplayan, kurtulamadığı gurbet duygusudur:

Sen öz çocuğusun gurbet ellerin,
Kedere açılmış kucaksın, gönül!
Şu yorgun başımda esen yellerin
Elinde kuru bir yapraksın, gönül.

Gezdim diyar diyar coşkun, serseri;
Bir kere gülmedim yıllardan beri.
(...)

Gurbet duygusunun anlatıldığı hemen hemen bütün şiirlerde çevre, tabiat, akşam, gurbet ve kendi ruhu arasında devamlı kederli bir ilişki vardır. Sanki gurbette hiçbir zaman mutlu olamayacaktır. Bu derece kalıcı bir hâl almış gurbet duygusu, sonraki aşamalarda ciddi psikolojik travmalar yaratabilir. Gurbet hüznüyle beraber, geçici olan sevinç, merak veya hasret duygularını da doğurabilir.

Hamdi Gökalp'in "Anne!" başlıklı şiiri, gurbet acısının anlatıldığı diğer şiirlerinden biraz farklıdır. Yukarıdaki şiirlerde yalnızlığını, hüznünü, acısını bir tabiat manzarası veya çocuk imajı ile anlatırken, bu şiirde hissettiklerini annesi aracılığıyla dile getirmektedir. Şiirde gurbetin ne anlama geldiğini açıkça ifade edilmektedir. Onun için gurbet devamlı süren bir azaptır:

Azaptır çektiğim gece ve gündüz,
İçimde bir emel ölgündür, anne!
(...)

Gurbet acısı, sıkıntısı deniz kadar sonsuz, uçsuz bucaksızdır. Kendisi bu uçsuz bucaksız denizde rotası şaşmış bir "gemi" gibidir. Bu ızdıraplı ruh ne yapacağını şaşırmıştır. Gurbetin yaşattıkları artık bir hastalık hâline dönüşmüştür. Her yerde, her şeyde ızdırapı gören özne, geride bıraktığı annesinin yüzünde de gamı hatırlamaktadır. Onun da tıpkı kendisi gibi gurbete gönderdiği evladının arkasından gurbet acısı çektiğini düşünmektedir:

(...)
Gurbet denizinde ruhum bir gemi...
Cihanın kederi, yası bende mi?
Anladım gurbeti, bildim eleme:
Ömrümde nasibim hazindir, anne!

Doldu yad eller de kalbim macera!
Gönlüme ıstırap, içime yara.
Gurbette en hazin, gamlı hatıra
Gamlı gözün, hasta yüzündür, anne! (Gökalp, 1927: 10-11)

Gurbet ve Sıla Hasreti

Hamdi Gökalp'in şiirlerinde yalnızca gurbet açısından söz edilmez. Gurbet duygusunun bir başka yönünü oluşturan memleket özleminden, sıla hasretinden de bahsedilir. "Yolculuk" ve "Çadırda Yaşayanlar" adlı şiirlerinde memleket özleminden; "Uzak Sevgiliye", "Bir Güzele Mektup", "Akşam, Ben ve (O)", "Yalnızlık", "Senden Uzaklarda", "Geçti" ve "O" adlı şiirlerinde de gurbetteyken sevdiği kadına duyduğu özlemden söz edilmektedir.

"Yolculuk" başlıklı şiirinde trenle gurbetten evine dönerken içindeki memleket ve anne özleminden, sılasına kavuşma heyecanından bahsetmektedir. Gurbet aynı zamanda içinde kavuşma heyecanını da barındıran bir duygudur.

Trenden yükselen düdük sesi, kavuşma heyecanını değil, gurbetin ruha verdiği eziyeti anlatır. Bu seste yıllarca gurbette çekmek zorunda kaldığı acıyı ve özlemi bulur:

(...)
Tekrar bir düdük sesi.. Yine başladı sızın,
Ey bütün seneleri hasrete kurban giden,
(...)

Gurbetten dönerken her gurbetçinin hissettiği gibi yorgunluğu, özlemi ve bunların sonlanacak olmasından duyduğu heyecanı dile getirmektedir:

(...)
Yıllarca beklemekten yorulmuş usanmıştım;
Anne, seni özlemiş; Anne, seni anmıştım.
Şimdi artık ne bulut, ne bir sis var önümde;
Beni rahat bırakın bu sevinçli günümde
Ey türlü ayrılıklar, ey türlü hatıralar!..
Anne şimdi, gönlümde bir neş'e havası var,
Bir hakikat oluyor işte bahtiyarlığım...
Şimdi öyle rahat ki dünkü yorgun varlığım.
(...) (Akalın, 1934: 46-48)

“Ayrılık” başlıklı şiirinde ise sılasından tekrar gurbete dönüşünü anlatmakta, daha gurbete dönmeden hissettiği anne hasretinden söz etmektedir. Bu da öznenin bu gurbet yolculuğundaki isteksizliğini göstermektedir:

Annemin hasreti var bugünden içerimde,
Yanan onun hayali yaşaran gözlerimde..
... Ben elini öperken ağladı uzun uzun..

... Sisli eteklerinden geçtim Anadolu'nun;
Çıkıyorken dağları tıkanarak nefesim,
(...)

Özne, gurbetin yolunu tutarken son derece üzgündür. Yaralı yüreğinin sesleri dudaklarından inilti hâlinde dökülmektedir. İçindeki derdinin efkârıyla Yozgat yöresine ait “*Turnalar*” şarkısını söyler. Bu türkü, onun bilinçaltının bir seçimidir. Turna göçün imgesidir. Özne, gurbette içini saran memleket, aile ve anne özlemini *Turnalar* türküsüyle daha da güçlendirmekte, çıktığı bu yolculukta içine sinen gurbet özleminin ne kadar büyük ve yenilmez olduğunu da “*dağ*” imajıyla anlatmaktadır:

(...)
Son bir inilti gibi yanık, yaralı sesim
Olmuştu kayaların rüzgârlarına köle.
Düşmüş gibi varlığım nihayetsiz bir çöle
Burda artık ne anam, ne baba ocağım var;
Dudağımda Yozgat'ın bir türküsü: “*Turnalar*”...
Belki yıllarca artık senden uzağım, anne!
Seni anmakla geçti şu gençlik çağım, anne!

Gurbet şimdi dağ gibi dikilmişti karşıma,
Birdenbire yıkıldı gökler sanki başıma!
İçim bütün ömrümün hatırasıyla dolu,
Bir külü eşiyordu gönlümde Anadolu... (Gökalp, 1934: 21-22)

“Yolculuk” başlıklı şiirinde gurbetten sılasına dönerken duyduğu heyecanı, “Ayrılık” şiirinde ise sılasından tekrar gurbete gidişi ve bu anda hissettiği hüznü anlatmaktadır. Bu şiirler gurbete çıkış ve sılaya dönüş süreci içerisinde hüznün kadar heyecan duygusunun da olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Diğer şiirlerinden farklı olarak, “Çadırda Yaşayanlar” başlıklı şiirde çevresinde gözlemlediği başkalarının hissettiği memleket özleminden

bahsedilmektedir. Özne, belki de bu işçilerin yalnızlığında, hasretinde kendi duygularını bulduğu için onlara şiirinde yer vermiştir. Şiirde işçilerin memleketlerine, ailelerine, yuvalarına duydukları özlem dile getirilmektedir:

(...)
Hepimiz karımızdan
Ve çocuklarımızdan
Uzaktayız yine ah;
Ömrümüz böyle tebah,
Böyle harap olacak..
Ve ızdırıp olacak
Nasibimiz dünyada;
Her şeye etmiş veda,
Bu çadıra girmişiz...
(...) (Gökalp, 1931: 11-12)

Gurbet ve Aşk

Hamdi Gökalp'in gurbetteyken sevdiği kadına duyduğu özlem, gurbet acısını anlattığı şiirlerinden daha fazladır. "Uzak Sevgiliye" başlıklı şiirinde sevgilisinden uzakta, gurbette aşkına duyduğu özlemden bahsedilmektedir. Özlemin yarattığı keder duygusunu bastırmak için hafızasındaki sevdiğinin hayaline ve seslerine sığınmaktadır. O dönem koşullarında, gurbettekilerin hasret duygularını dindirmesinde en önemli vasıta hatıralarıdır:

Gözümdedir hayalin, kulaklarımda sesin,
Uzaksın benden ama ruhumun içindesin.
Hasretinin alevi benim yandı gözümde
Sana ait hatıram dalgalandı gözümde.
(...) (Gökalp, 1927: 9)

"Bir Güzele Mektup" adlı şiirinde yine gurbette aşkının hasretinden, özleminden, onu bekleyişten, umudundan, umutsuzluğundan bahsetmektedir. "el" dediği bu yerde, ruhu sevgilisinin yokluğundan ötürü acı, keder, ızdırıp içindedir. Şiirdeki santimental ruh hâli "*derin ağrı*", "*veremli bir genç kızın solgun saçları*", "*ölgün akisler*" gibi bağdaştırmalarla aksettirilmeye çalışılmıştır:

Gurbette yaşıyorum.
Sevgini taşıyorum.
Bu elden gençliğime her an ederken veda,
Aylar var ki yaşattım yalnızlığı ruhumda
Derin bir ağrı gibi...

Veremli bir genç kızın solgun saçları gibi
Henüz parlayan sönen
Hazin emellerimden yalnız ölgün akisler kaldı
Ve yalnız keder kaldı...
(...)

Gurbette, hasretin küllenmesine vesile olan şeyler arasında yaşanmışlıklar, geride bırakılan hatıralar vardır. Ancak kimi zaman yâd ediş, insanın daha çok hüzünlenmesine neden olmaktadır:

(...)
Öyle günler gelir ki, hayatıma karışan eski hatıralardan
Sonsuz yalnızlığıma bir teselli dilerim;
Yad ederek maziyi artar üzüntülerim,
Islak kirpiklerimde ağlaşır hatıralar...
(...)

Özne, hatıraların arasından sıyrılarak, sevgilisine seslenmektedir. Ona duyduğu sonsuz sevgisini bir kez daha dile getirmektedir. Ancak faydasızdır, sevdiğinden hiçbir haber alamamıştır. Aşkını Kerem'in Aslı'sına duyduğu aşktan daha çok olduğunu iddia eden şair, sevdiğinin sessizliği karşısında kaderini kabul etmek zorunda kalmaktadır:

(...)
Güzelim, içirimde senin sonsuz aşkın var,
Yoruyor kudretimi bu son sevgi en fazla,
Ömrümde bugün yandım Âşık Keremden fazla
Gençlik emellerimin hüznüyle doldu ruhum,
Dün daha mustarıptım, bugün daha mecburum.
Senden ne bir haber var, ne de senden bir selâm
Bana eller ağlasın sana kavuşamazsam... (Gökalp, 1930: 8)

“Akşam, Ben ve (O)” şiirinde de gurbette unutamadığı sevgilisine hasretle seslenmektedir. Özne, sevdiğini özlediğinden bahsederken yine akşam vaktinin hüzün verici atmosferinden yararlanmaktadır. Gençlik yıllarını gurbette, sevgilisinden uzakta yaşamak zorunda kaldığı için son derece üzgündür. Üstelik sevdiği kız da evlenmiş, ellerde el olmuştur. Yaşadığı bu talihsizlik, onun acılarının artmasına sebep olmaktadır:

(...)

Yıllardır bağrıma dolan gurbetin
Anladım acısını ne kadar çetin!
Elinden, hey başım, gençlik servetin
Saçından dökülen tellerle gitti!

Yakıyor başımı bir zehirli sam;
Gözümün önünde gönül hatıram;
O ki bir akşamda, böyle bir akşam,
Beni bırakarak ellerle gitti! (Gökalp, 1934: 32-33)

“Yalnızlık” şiirinde de aynı özlemi dile getirmektedir. Bu şiir “Akşam, Ben ve (O)” şiirinin bir devamı gibidir:

Gün battı; odalar, camlar karardı;
Ben yine derdimle bir başımayım. . . .
Hicranın gelmedi bir türlü ardı:
O kızdan ırakta nasıl yaşayım?

Doğmadı ufkuma ne yaz, ne bahar;
Hasretle dolmuşum, dertle taşmışım. .
Şimdi anlıyorum, bugüne kadar
Nasıl bir ömürle kucaklaşmışım!. . . (Gökalp, 1934: 30-31)

Aynı santimental ruh hâli ile kaleme aldığı bir diğer şiiri de “Senden Uzaklarda”dır. Sevgilisinden uzakta yaşamak zorunda kaldığı için kendini yalnız, kimsesiz, hasta gibi hissetmektedir. Ondan ayrı, sürekli gurbette kalmayı, alnın yazısı olarak görmekte ve ondan gelen acıyı kabullenmektedir:

Artık bütün gece öksürüyorum
Seni düşünerek, seni anarak!
Durmadan zavallı, kimsesiz ruhum
Eriyor bir sonsuz dertler yanarak!

Beni genç yaşımda ihtiyarlattı
Göğsümü kemiren bu öksürükler.
Alnımın yazılı şu kara bahtı
Beni arkasından halâ sürükler.
(...) (Gökalp, 1934: 41-42)

“Geçti” ve “O” adlı şiirlerinde de gurbette, kavuşamadığı aşkının hüznünü tekrar tekrar yaşadığını anlatmaktadır. Özne, bahtına yazılmış bir keder olarak gördüğü gurbette olmaktan mutsuzdur. Bir de buna kendisinin yanında olmayan sevdiği kızın hüznü eklenince, daha da garipleşmektedir. Garip kalan ruhunun tek telkini sevdiği kızın bir gün döneceği umudur. Bu şiirde de yine aynı bekleyiş, aynı son vardır. Aylar, mevsimler, yıllar geçer, hatta şairin dediği gibi “*Yollardan kuş uçtu, kervan da geçse*” de vefasız yardım haber yoktur:

(...)

Ömrüm kurban gitti sonsuz kedere;

Bak yine düşmüşüm gurbet ellere..

Yalnız sen gelmedin bu ıssız yere:

Yollardan kuş uçtu, kervan da geçti! (Gökalp, Geçti, 1934: 19-20)

(...)

Bağlayıp saçının teline beni

Salıverdi hicran seline beni...

Derim: “attı gurbet eline beni,

Ölmeden bir defa ona kavuşsam..”

(...) (Gökalp, O, 1934: 49)

Diğer şiirlerden farklı olarak “Veda Gezintisi” adlı şiirde iki âşığı ayıracak gurbet yolculuğunun vedalaşma anı anlatmaktadır. Gurbet acısı, memleket özlemi ya da daüssıla duygularının anlatılmasında görüldüğü gibi burada da hüznü ruh hâli ve atmosferi anlatmak için, akşamüstü tercih edilmektedir. Güneşin kızılığıyla yanıyormuş gibi görünen tabiatla ayrılan çiftin gönlündeki acı arasında bağ kurulmaktadır. Tabiat, güneşin güne, âşıklar ise gurbet yolculuğunun vedasından üzgündür. Öznenin etrafında gördüğü her şey ona ayrılık vaktini hatırlatmakta ve acısına acı katmaktadır. Şiirde yer alan sandallar bu ayrılığın sembolüdür:

“Akşam” isli bağla düğümlendi gün yine,
Dağıldı zerre zerre acı bir hüznün yine.
Akşamın bin bir rengi sahillere dayandı,
Uçuşan kelebekler gibi sularda yandı.
Biraz sonra bir gölge kayarak mermer sudan,
Köpüklü dalgacıklar açıldı yer yer sudan!
Hülya dolu engini yırtarak aşan sandal,
Ağır ağır sahile şimdi yaklaşan sandal,
Onlar ayrılığın zehrini tattırdı;
Devam etmek isteyen arzularını kırdı.
(...)

Gurbetin yaratacağı hasret, âşıkların gözünde bir cehenneme dönüşmektedir. Öznenin gurbeti “*baykuş*”a benzetmesi dikkat çekicidir. Baykuş ve ötüşü eski Türk kültüründen bugüne dek “*bir felaketi, perişanlığı, ölümü*” (Boratav, 1999: 62) haber verdiğine inanılan ve uğursuz sayılan bir kuştur. Özne, “*baykuşun gülüşü*” alışılmamış bağdaştırmasıyla baykuşu, gurbetin, ayrılığın haberini vermekten mutluluk duyan, uğursuz bir kuş olarak ifade etmektedir:

(...)
Hasret cehennemi bir lahza düşündüler;
Gökleri sevgiden beyhude şifa diler.
Bir anda gözlerinden yaşlar döküldü çiftin,
“Gurbet” adlı baykuşlar başında güldü çiftin.
Dudakları yanaştı yanarak için için;
Başlarmış maceralar bu en son buse için.
Ağızlar kımıldandı son sözle, son akşamla,
Veda için uzayan eller ayrıldı gamla!.. (Gökalp, 1927: 18-19)

Gurbet acısı, sıra hasreti, gurbet ve aşk duygularının yanı sıra gurbetin “Yıllar ve Çizgiler” başlıklı şiirde farklı bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Bu şiirde gurbet kavramı, bir benzetme aracı olarak kullanılmıştır. Özne, hiçbir zaman karşılık bulamadığı sevgilisinden uzakta kalmanın acısını, gurbette geçirilen bir akşama benzetmektedir. Bu benzetme de gurbetin Hamdi Gökalp’in ruhundaki derin tesiri açıkça göstermektedir:

(...)
Gülmüyordum düşeli beni yakan bu derde,
Bu aşkın kapılalı, hicranına, gamına
Gençliğim benziyordu bir gurbet akşamına

(...) (Gökalp, 1934: 73-74)

Sonuç

Atatürk devri Türk şiirinin ortak temalarından biri olan gurbet, şairlerce farklı şekillerde işlenmiştir. Bu devir şairlerinden Hamdi Gökalp Akalın da gurbet temini şiirlerinde duygusal yönüyle ele almıştır.

Hamdi Gökalp'in şiirlerinde gurbet acı, hasret, yalnızlık duygularını kapsamaktadır. “Gurbet Akşamı”, “Deniz ve Akşam”, “Sularda Akşam”, “Güneş Batarken”, “Düştü”, “Yazıda Ateş”, “Ey Deniz”, “Gurbet Çocuğu” ve “Anne!” adlı şiirlerinde gurbet acısından bahsetmektedir. Bu şiirlerinin ortak özelliği gurbet acısını anlatmak için tercih ettiği mekân, zaman, imaj, renk ve olumsuz kavramların hemen hemen aynı olmasıdır. Özne, tabiat manzarası karşısında, kızılığın hâkim olduğu günün veda vaktindedir. Bu anda onu hüznlendiren renkler kızıl, kırmızı ve siyahtır. Özne gurbette olmaktan duyduğu acıyı *hüzün, keder, hicran, yalnızlık, ıstırap, azap, işkence, elem, dert, ağır yük, perişan, ölgün, yas* gibi olumsuz soyut kavramlarla ifade etmektedir. Gurbet duygusunu, bir şiiri dışında, sürekli olumsuz duygularla anlatması gurbetin ruhunda travmatik izler yarattığının da göstergesidir.

Öznenin yalnızlığını anlatmak için en sık kullandığı imaj akşamdır. İçindeki kederi ifade edebilmek için “*kızıl ok*” ve “*çocuk*” gibi imajlardan da faydalanmıştır.

Hamdi Gökalp, gurbet duygusunun diğer bir yönünü oluşturan memlekete ve geride kalan sevgiliye duyulan özlemi de şiirlerine konu etmiştir. “Yolculuk” ve “Çadırda Yaşayanlar” adlı şiirlerinde memleket özleminden; “Uzak Sevgiliye”, “Bir Güzele Mektup”, “Akşam, Ben ve (O)”, “Yalnızlık”, “Senden Uzaklarda”, “Geçti” ve “O” adlı şiirlerinde de gurbetteyken sevdiği kadına duyduğu özleminden söz etmektedir.

Öznenin geride bıraktığı sevdiğine duyduğu özlemi ve bu özlem yüzünden gurbetin daha da çekilmez hâlini anlatırken kullandığı olumsuz kavramlar, gurbet acısının anlatıldığı şiirlerin kelime kadrosunun neredeyse aynıdır: *Hasret, sonsuz yalnızlık, derin ağrı, hazin emel, ölgün akis, keder, hüzün, muztarip, çetin, zavallı ruh*, gibi.

“Yolculuk” başlıklı şiirinde hem memleket hasretini, hem de evine dönerken duyduğu kavuşma heyecanını, “Ayrılık” adlı şiirinde de sıladan tekrar gurbete dönmek zorunda kaldığı anlarda duyduğu hüznü dile getirmektedir. Bu şiirler gurbet sürecinde hüzün kadar heyecan duygusunun da hissedebileceğini göstermektedir.

Hamdi Gökalp, gurbet kavramını “Yıllar ve Çizgiler” başlıklı şiirinde ise bir benzetme aracı olarak kullanmıştır. Özne, sevdiği kadına ulaşamaması nedeniyle içinde yaşadığı acıyı gurbet acısı kadar derin olmakla ifade etmiştir.

Hamdi Gökalp Akalın'ın sadece Atatürk dönemi Türk şiirinde gurbet duygusunu anlattığı yirmi bir şiiri vardır. Bunlardan dokuzu gurbet acısını, on biri gurbette duyulan özlemine anlatmakta, birisinde de gurbet duygusu sadece benzetme aracı olarak kullanılmaktadır. Hayatı hakkında yeterince bilgi sahibi olunmayan şairin şiirlerinde gurbet teminin sayıca fazla olmasının nedenini bilmek güçtür. Şairin asıl mesleği öğretmenliktir. Mesleği gereği gerçekten gurbeti yaşamış olabilir. Belki şair, gurbeti bizzat yaşayan biri olarak gurbet duygusuna şiirlerinde yer vermiştir. Bir başka ihtimal ise bu dönemde yoğun olarak işlenen bu temanın şairin dikkatini de çekmesi ve Beş Hececilerin tesiri altında kalmış olmasıdır.

KAYNAKÇA

- Ayverdi, İ. (2011). Misalli Büyük Türkçe Sözlük, Kubbealtı Yayınları, İstanbul.
- Boratav, N.P. (1999). 100 Soruda Türk Folkloru, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- Enginün, İ. (2008). Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Enginün, İ. (1992). Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri, Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı IV (Çağdaş Türk Şiiri), Ocak-Şubat 1992: 481-482.
- Ercilasun, B. (2014). Türk Şiiri Üzerine, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Gökalp, H. (1930). Ruhum, Doğru Öz Matbaası, Mersin.
- Gökalp, H. (1934). Güz Yaprakları, Halk Fırkası Matbaası, Gaziantep.
- Gökalp, H. (K. Evvel 1936), Gurbet Çocuğu, Marmara Mecmuası. Y.1, S.5.
- Kaplan, M., Enginün, İ., Kerman, Z., Birinci, N., Uçman, A. (1992). Atatürk Devri Türk Edebiyatı I-II, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Kaplan, M., Enginün, İ., Kerman, Z., Birinci, N., Uçman, A. (1981). Atatürk Devri Fikir Hayatı I-II, Kültür Bakanlığı yayımları, Ankara.
- Kaplan, M., Enginün, İ., Kerman, Z., Birinci, N., Uçman, A. (1981). Devrin Yazarlarının Kalemiyle Millî Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal I-II, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Kaplan, M. (1990). Cumhuriyet Devri Türk Şiiri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

- Uraz, M. (1940). Türk Edip ve Şairleri IV, Tefeyyüz Kitabevi, İstanbul.
- Tietze, A. (2003). Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı, F-J, C. 2, Simurg Yayınları, İstanbul.
- TBEA (2010). Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi, Cilt I, YKY Yayınları, İstanbul.
- Türk Dil Kurumu (1988). Türkçe Sözlük, C.1, A-J, TDK Yayınları, Ankara.
- Şahin Gürman, A. (2015). Atatürk Dönemi (1923-1938) Türk Şiirinde “Gurbet” Temi, Doktora Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.
- Velibeyoğlu, V.R. (1977). “Akalm, Hamdi Gökçalp”, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Cilt I, Dergâh Yayınları, İstanbul.